

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Voorwoord

Stysteemtherapie en wetenschap: een ingewikkelde relatie?

Irma Röder & Nadia van der Spek

Ons dagelijks werk als systeemtherapeut bestaat voor een belangrijk deel uit het hoorbaar maken van de meerstemmigheid: de verschillende meningen en gevoelens in een gezin, de uiteenlopende levensverhalen van een stel, de innerlijke conflicten in een mens. Het naast elkaar laten bestaan van deze stemmen, het respecteren van de verschillen, is vaak een pittige klus waar menig systeemtherapeut samen met het gezin of het stel voor staat. En soms lijkt het een onmogelijke opdracht: als mensen zo verschillend denken en voelen dat de kloof tussen hen onoverbrugbaar lijkt.

Zo voelt de kloof tussen wetenschappelijk onderzoek en de praktijk van alledag soms ook. De basis van wetenschappelijk onderzoek, objectiviteit, eenduidigheid en stelselmatigheid, en die van therapie bedrijven, persoonlijk en op maat, staan vaak op gespannen voet en lijken lastig met elkaar te verbinden.

Blijkbaar speelt dit thema niet alleen in het hulpverleningsveld. In een review in 2004 (Van Deel, 2004) bleek dat de Nederlandse schrijver, essayist en dichter Gerrit Krol er ook door gefascineerd was: het verenigen van ogenschijnlijk tegengestelde krachten. Hij noemde ze ‘de verhalenverteller en de wiskundige’. Hij beschouwde alfa en bèta niet als onverenigbaar en tegengesteld, maar als aanvullend en versterkend. ‘Hij bleek de schrijver bij uitstek die voor de beeldspraak van zijn gevoelsleven, zijn diepere inzichten en zijn sociaal functioneren te rade ging bij de wiskunde, de fysica, de stereometrie, de astronomie. Hij wilde het mechaniek ontdekken van de zachte krachten, en het gevoel blootleggen van de formule’ (Van Deel, 2004).

De systemische praktijk en wetenschappelijk onderzoek lijken ook onverenigbare krachten. Systeemtherapeuten werken in hun praktijk

Irma Röder & Nadia van der Spek

met de dynamiek in relaties, de generationele overdracht, de bredere context van cultuur en maatschappij, de verschillen tussen mensen en de altijd aanwezige subjectiviteit. Wetenschappers willen diezelfde complexiteit en dynamiek begrijpen door te beschrijven, te verklaren en te voorspellen. En deze twee manieren van denken en werken schuren geregeld en kunnen leiden tot wederzijds onbegrip. Hoe maken we van de systeemtherapie en de wetenschap een goed huwelijk? Voor ons vakgebied is wetenschappelijk onderzoek van groot belang. Onlangs is op basis van de factsheet *Systeemtherapie bij kinderen, jeugdigen en volwassenen* van de NVP op basis van een rapport van de NVRG besloten dat systeemtherapie is opgenomen in de verzekerde zorg. Gedegen wetenschappelijk onderzoek naar systeemtherapie zal onverminderd belangrijk blijven om de positie binnen de ggz te versterken en ons vak verder te ontwikkelen. Wetenschappelijke kennis heeft echter ook veel te bieden voor de dagelijkse praktijk van de systeemtherapeut. De wetenschappelijke literatuur biedt kennis en kunde waar wij als systeemtherapeuten van kunnen profiteren en daar doen onze cliënten, om wie het natuurlijk draait, ook weer hun voordeel mee.

Als nieuwe redacteurs van de rubriek Wetenschap & Praktijk (voorheen Onderzoek Gesignaleerd) zien wij het als een uitdaging om ‘de verhalenverteller’ en ‘de wiskundige’ met elkaar in contact te brengen. Wat kunnen zij van elkaar leren? Hoe kunnen zij elkaar beter begrijpen? Dit brengt ons tot de volgende missie:

Wetenschappelijk onderzoek op een begrijpelijke en aantrekkelijke manier onder de aandacht brengen van praktiserende systeemtherapeuten, met als doel het wetenschappelijk denken van systeemtherapeuten te bevorderen en de praktische blik van de wetenschappers te verbreden. Daarnaast willen we in deze rubriek ontwikkelingen in de onderzoekswereld in Nederland en Vlaanderen een podium geven, met als doel van elkaar te leren, elkaar te inspireren en te enthousiasmeren.

In deze onderzoeksrubriek bieden wij plek aan artikelen over resultaten van afgerond onderzoek, maar ook over lopend en startend onderzoek. Op de website van de NVRG presenteert de Wetenschapsadviescommissie (WAC) onder het kopje ‘Overzicht actueel onderzoek systeemtherapie’ een overzicht van lopend onderzoek in Nederland en Vlaanderen. Dit

---

Systeemtherapie en wetenschap: een ingewikkelde relatie?

overzicht is niet compleet, en bij deze roepen wij onderzoekers op om hun startende of nog lopende onderzoek te beschrijven. Zo kunnen we volgen hoe een onderzoek is gestart, hoe het zich heeft ontwikkeld en hoe het uiteindelijk tot bepaalde uitkomsten is gekomen. Kortom, het verhaal erachter maakt dat onderzoek meer gaat leven. Daarbij geeft het delen van een verhaal ruimte voor reacties, voor meerstemmigheid. Op die manier hopen we een draagvlak te creëren voor onderzoekers bij systeemtherapeuten, waardoor onderzoek op voorhand meer impact kan hebben en de vertaling naar de praktijk beter gewaarborgd kan worden. Een van de leden van de WAC, Ramón Lindauer, sluit in de nieuwsbrief van de NVRG van 8 juli (NVRG, 2021) aan bij onze doelstelling om wetenschappelijk onderzoek meer toegankelijk te maken door een praktisch voorstel te doen voor een N=1-studie in de systemische praktijk.

Tot slot willen we de rubriek ook openstellen voor andere ideeën, zoals een interview met een wetenschappelijk onderzoeker of een doorbraak in de onderzoekswereld. Kortom, wij staan klaar om de rubriek een nieuw gezicht te geven en we hopen dat ons enthousiasme aanstekelijk werkt. Om onze missie eer aan te doen willen we de vernieuwde onderzoeksrubriek een meer passende naam geven, en wel: Wetenschap & Praktijk. Wij nodigen u van harte uit voorstellen te doen voor een bijdrage in deze rubriek.

We zijn verheugd om Jasmien Peeters te mogen introduceren als nieuw redactielid. Zij heeft in dit tijdschrift al een aantal bijdragen op haar naam staan en is als (eft)-relatietherapeut, filosofe en docent contextueel gedachtegoed een aanwinst voor onze redactie.

We openen dit gevarieerde nummer met een eerbetoon aan de onlangs overleden Humberto Maturana, die als bioloog en cyberneticus een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan ons vak. Voor een aantal zal zijn naam geen belletje doen rinkelen en dat is op zich niet vreemd, aangezien het meer dan dertig jaar geleden is dat deze kleurrijke Chileen geregeld te horen was op congressen over systeemtherapie. Zijn invloed is vooral in de theorievorming en ontwikkeling van de systeemtherapie te vinden, zoals u kunt lezen in het verhaal over zijn leven en werk, opgetekend door **Robert van Hennik** en **Luc Van den Berge**. Zij schetsen een eigenzinnige man, gedreven door een fascinatie die hij als kind al had: hoe levende en niet-levende systemen op elkaar inwerken en elkaar beïnvloeden. Als kind maakte hij zijn eigen speelgoed, als volwassene onderzocht hij hoe kikkers hun omgeving waarnemen. Nu horen wij u denken:

Irma Röder & Nadia van der Spek

hoe heeft deze man met zijn onderzoek een ingang gevonden in de systeemtherapie? Dit was ook onze vraag, en na het lezen van het In memoriam werd de waarde van zijn gedachtegoed in ons dagelijks werk duidelijk. Met de aanzet van zijn onderzoek heeft de systeemtherapie een beweging gemaakt naar de cliënt en diens beleving, naar afstemmen en vertragen. Voor ons als redacteurs van de rubriek Wetenschap & Praktijk is de opening van dit nummer met Maturana's wetenschappelijk onderzoek, dat in eerste instantie mijlenver af lijkt te staan van de praktijk van de systeemtherapie, een prachtig voorbeeld van het bundelen van ogenschijnlijk tegengestelde krachten.

Humberto Maturana kwam naar ons toe, **Marco Visser en Tine Van Damme** zochten wij op met de vraag of zij de primeur konden leveren voor onze vernieuwde rubriek. U leest een verslag van hoe hun wetenschappelijk onderzoek ingebed is in de systemische praktijk, hoe de ideeën voor het onderzoek zijn ontstaan, hoe de opzet en uitvoering van het onderzoek recht doet aan de dynamische praktijk, en hoe de meerstemmigheid in de therapie – de stem van de ouders en kinderen, maar ook die van de psychomotorische therapeut en systeemtherapeut – wordt geborgd in de wetenschappelijke blik. Als extraatje beschrijft dit artikel een inkijkje in het werkveld van de psychomotorische therapie, hoe fysieke opdrachten de dynamiek in een gezin kunnen doorbreken en een therapie kunnen vlot trekken. Bovendien kunt u lezen welke meerwaarde de samenwerking tussen de psychomotorische therapeut en de systeemtherapeut heeft, voor de therapie, maar ook voor de onderlinge kruisbestuiving.

Het artikel van **Petra de Vries** sluit hier mooi bij aan. Door spel als ingang te nemen wordt de dynamiek in het gezin op een andere dan verbale wijze in kaart gebracht en heeft de systemisch denkende speltherapeut een breder palet aan mogelijkheden om de negatieve interactiepatronen binnen een gezin te doorbreken en samen te zoeken naar positievere manieren van omgaan met elkaar. Net als in het artikel over psychomotorische therapie staan ook in dit artikel mooie voorbeelden van de veelzijdigheid en veelzeggendheid van non-verbale technieken, in dit geval spel, in de context van het gezin. Maar de missie van de auteur reikt verder dan spel alleen, door spel als 'een taal erbij' te zien. Zij pleit ervoor om spel – gekoppeld aan de taal van het kind – te gebruiken als een taal binnen de systeemtherapie en verzonken in de taal van het gezin. Het beeld van de 'spelende systeemtherapeut' roept associaties op met de speelse en creatieve werkwijze van de Amerikaanse gezinstherapeut Dan Hughes.

Systeemtherapie en wetenschap: een ingewikkelde relatie?

Ook **Ine Jespers** is op zoek gegaan naar andere manieren dan verbaal hulpverleners. In haar artikel beschrijft zij de zoektocht van haar team in verband met de begeleiding van de ouders van kinderen die opgenomen waren op hun afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie. De kern van het probleem ligt in de kwetsbaarheid van ouders met een kind met wie het zo slecht gaat dat het moet worden opgenomen. Zij ervaren vaak al jarenlang gevoelens van falen, onmacht, schuld en schaamte, die vervolgens worden gevoed door adviezen van een hulpverlener, hoe constructief deze ook worden gebracht. Aan de hand van casuïstiek beschrijft de auteur inzichtelijk wat de uitwerking was van het experiment dat haar team bedacht: ouders verblijven een week lang op de afdeling met hun kind. Niet alleen de ouders maar ook de hulpverleners bleken zich tijdens die opname onzeker en kwetsbaar te voelen. U leest in haar artikel hoe dit uiteindelijk voor de gezinnen en het team uitpakte en wat het opleverde.

In de rubriek *Professie & Persoon* een boeiend interview met Ellen Reijmers, opgetekend door **Erica Siegers** en **Cathy Van Gorp**. Haar levensverhaal is het verhaal van een strijdbare jonge vrouw die wilde bijdragen aan betere omstandigheden voor patiënten in psychiatrische instellingen, en dat deed zij door hun lege dossiers te vullen met hun levensverhalen. In dit interview leren we Ellen Reijmers kennen als een verbindende, observerende vrouw met een wetenschappelijke interesse en nieuwsgierigheid, die systeemtherapeuten heel treffend 'de antropologen onder de psychologen' noemt.

Er waren ook weer congressen, nog steeds online. **Mieke Van Daele** doet verslag van de door de BVGRS georganiseerde studiedag *Systeemtherapeutische Perspectieven en Modellen anno 2021 – Over raakvlakken en verscheidenheid*, een zo te lezen boeiende dag waarin veel hedendaagse belangrijke perspectieven en modellen de revue passeren, van gedragsmatig tot dialogisch, van narratief tot communicatief. In dit verslag vindt u beknopte beschrijvingen van elke lezing, die de kern van elk perspectief centraal stelt.

Anna van der Meer woonde de door de NVRG georganiseerde studiedag *Etnische Diversiteit, ongemakkelijke conversaties in supervisie en therapie* bij, een belangrijk en actueel thema. Op de dag kwam onder meer naar voren hoe een andere huidskleur een continu gevoel geeft van 'anders zijn', dat meer of minder op de voorgrond kan staan. De sprekers weten de aanwezigen te raken en te prikkelen om na te denken over hun 'kleurenblindheid', maar ook over hoe schuld en schaamte daarover een dialoog in de weg kunnen staan.

Er zijn weer boeken voor u gelezen, zodat u alvast een voorproefje

Irma Röder & Nadia van der Spek

krijgt om te bepalen of de boekrecensies smaken naar meer. De proeverij opent met het boek *Positieve heroriëntering* van Nelle Becu, Lies Coppejans, Ciske Coudenys en Fieke Vanhauwaert, allen systemisch werkend binnen de Vlaamse jeugdzorg. **Liesbet Monballiu** geeft een heldere uiteenzetting van de module 'contextbegeleiding in functie van positieve heroriëntering', tegenwoordig in Vlaanderen een vast onderdeel in de hulpverlening aan jongeren in zwaar belaste gezinnen waar sprake is van verontrusting. De methodiek was een reactie op de verzakelijking en procedurele organisatie van de jeugdzorg en zet in op verbinding, niet alleen tussen de gezinsleden, maar ook met het verlangen dat in het hart van elk gezinslid te vinden is. Alhoewel in het boek een duidelijke theoretische onderbouwing ontbreekt, zijn elementen uit het narratieve, dialogische en collaboratieve gedachtegoed te herkennen. We zijn benieuwd of deze werkwijze van positieve heroriëntering ook zijn weg vindt in de jeugdhulp in Nederland.

We sluiten de proeverij af met een recensie door **Hesther Selbeck** van het pittige boek *Kinderen van de staat* van de hand van onderzoeksjournalist Hélène van Beek. Hesther Selbeck weet als geen ander hoe kinderen in het 'afvoerputje van de jeugdzorg' terecht kunnen komen, gezien haar ervaringen in haar werk met contextuele paardentherapie aan deze doelgroep. Van Beeks aanklacht is koren op haar molen, volgens Selbeck 'een manifest met de statuur van een historisch document'. De recensie eindigt met een oproep en daar willen wij als redactie graag bij aansluiten. Wij willen u aanmoedigen uw gedachten te laten gaan over mogelijke oplossingen voor dit taaie probleem, te laten zien hoe er systemisch gewerkt kan worden in de jeugdzorg en welk antwoord wij als systeemtherapeuten hebben op dit maatschappelijke probleem. Wellicht dat het eerder besproken boek over positieve heroriëntering een stap in deze richting is. Wat denkt u? De redactie nodigt u van harte uit om uw reflecties en ervaringen op papier te zetten en met ons te delen. Wellicht dat we op basis hiervan een themanummer inrichten met artikelen, discussies en reflecties over de zorg aan de kwetsbaarste groep in de samenleving. De jeugd heeft nog altijd de toekomst!

Wij hopen dat u de artikelen in dit nummer met plezier leest en inspiratie opdoet voor uw dagelijkse praktijk of onderzoek. Laat uw stem horen als u zich uitgenodigd voelt door onze oproepen. Hoe meer stemmen, des te meer wij weten wat er leeft onder onze Nederlandse en Vlaamse collega's.

Systeemtherapie en wetenschap: een ingewikkelde relatie?

Literatuur

NVP. (2019). *Systeemtherapie bij kinderen, jeugdigen en volwassenen – Stand van wetenschap en praktijk*. www.nvrg.nl/nvp-publiceert-factsheets-systeemtherapie-en-psychodynamische-psychotherapie

NVRG. (5 juli 2021). *Nieuwsgierig naar wat*

werkt – Interview met Ramón Lindauer.

www.nvrg.nl/nieuwsgierig-naar-wat-werkt-interview-met-ramon-lindauer

Deel, T. van (25 september 2004). Het mechaniek van de zachte krachten – Review. *Trouw*. www.trouw.nl/nieuws/het-mechaniek-van-de-zachte-krachten~b8218bo6